

Tema 27. La moralitat dels actes humans

L'acció és moralment bona quan l'elecció lliure és conforme a l'autèntic bé de l'home.

14/12/2010

1. Moralitat dels actes humans

«Els actes humans, és a dir, lliurement escollits després d'un judici de consciència, són moralment qualificables. Són bons o dolents» (*Catecisme* 1749). «L'acció és

moralment bona quan l'elecció de la llibertat és conforme a l'autèntic bé de l'home i expressa així l'ordenació voluntària de la persona cap al seu fi últim, és a dir, Déu mateix».[1] «La moralitat dels actes humans depèn:

»— de l'objecte escollit;

»— del fi buscat o de la intenció;

»— de les circumstàncies de l'acció.

»L'objecte, la intenció i les circumstàncies formen les “fonts”, o els elements constitutius, de la moralitat dels actes humans»
(*Catecisme* 1750).

2. L'objecte moral

L'objecte moral «és el fi pròxim d'una elecció deliberada que determina l'acte de la voluntat de la persona que actua».[2] El valor moral dels actes humans (el fet que siguin bons o dolents) depèn sobretot de la

conformitat de l'objecte o de l'acte volgut amb el bé de la persona, segons el judici de la recta raó.[3] Només si l'acte humà és bo pel seu objecte, és «ordenable» al fi últim.[4]

Hi ha actes que són *intrínsecament dolents* perquè són dolents «sempre i en si mateixos, és a dir, pel seu objecte, independentment de les intencions ulteriors de qui actua i de les circumstàncies».[5]

El *proporcionalisme* i el *conseqüencialisme* són teories errònies sobre la noció i la formació de l'objecte moral d'una acció, segons les quals cal determinar-lo sobre la base de la «proporció» entre els béns i els mals que es persegueixen, o de les «conseqüències» que en poden derivar.[6]

3. La intenció

En l'acció humana «el fi és el terme primer de la intenció i designa

l'objectiu buscat en l'acció. La intenció és un moviment de la voluntat cap al fi; mira el terme de l'acció» (*Catecisme* 1752).^[7] Un acte que, pel seu objecte, és «ordenable» a Déu, «arriba a la seva perfecció última i decisiva quan la voluntat l'ordena efectivament a Déu».^[8] La intenció del subjecte que actua «és un element essencial en la qualificació moral de l'acció» (*Catecisme* 1752).

La intenció «no es limita a la direcció de les nostres accions singulars, sinó que pot ordenar cap a una mateixa finalitat moltes accions; pot orientar tota la vida cap a l'últim fi».^[9] [...] Una mateixa acció també pot ser inspirada per moltes intencions» (*Catecisme* 1752).

«Una intenció bona (per exemple, ajudar el proïsme) no fa ni bo ni just un comportament en si mateix desordenat (com la mentida i la

maledicència). El fi no justifica els mitjans.[10] [...] Per contra, una intenció dolenta afegida (com la vanaglòria), fa dolent un acte que en si mateix pot ser bo (com l'almoïna; cf. Mt 6,2-4)» (*Catecisme* 1753).

4. Les circumstàncies

Les *circumstàncies* «són els elements secundaris d'un acte moral.

Contribueixen a agreujar o a disminuir la bondat o la malícia moral dels actes humans (per exemple, la quantitat d'un robatori).

També poden atenuar o augmentar la responsabilitat del qui obra (com ara actuar per por de la mort). [...]

Les circumstàncies [...] no poden fer que sigui bona o justa una acció que en si mateixa és dolenta» (*Catecisme* 1754).

«L'acte *moralment bo* suposa a la vegada la bonesa de l'objecte, del fi i de les circumstàncies» (*Catecisme* 1755).[11]

5. Les accions indirectament voluntàries

«Una acció pot ser indirectament voluntària quan resulta fruit d'una negligència respecte d'allò que un hauria d'haver conegut o fet»
(*Catecisme* 1736).[12]

«Un efecte pot ser tolerat sense ser volgut pel qui actua. Així l'esgotament d'una mare al capçal del seu fill malalt. L'efecte dolent no és imputable si no ha estat volgut ni com a fi ni com a mitjà de l'acció. Així la mort rebuda per auxiliar una persona en perill. Perquè l'efecte dolent sigui imputable, cal que sigui previsible i que el qui actua tingui la possibilitat d'evitar-lo, per exemple, en el cas d'un homicidi comès per un conductor en estat d'embriaguesa»
(*Catecisme* 1737).

També es diu que s'ha realitzat un efecte amb «voluntat indirecta» quan no es desitjava ni com a fi ni com a

mitjà per a una altra cosa, però se sap que acompanya de manera necessària allò que es vol realitzar. [13] Això és important en la vida moral, perquè de vegades passa que hi ha accions que tenen dos efectes, un de bo i un altre de dolent, i pot ser lícit realitzar-les per obtenir-ne l'efecte bo (volgut directament), encara que no se'n pugui evitar el dolent (que, per tant, es vol només indirectament). Es tracta de vegades de situacions molt delicades, en què el més prudent és demanar consell a qui pot donar-lo.

Un acte és voluntari (i, per tant, imputable) *in causa* quan no es busca directament, però se segueix sovint (*in multis*) d'una conducta directament volguda. Per exemple, qui no guarda convenientment la vista davant imatges obscenes és responsable (perquè ho ha volgut *in causa*) del desordre (no directament elegit) de la seva imaginació, i qui

lluita per viure la presència de Déu vol *in causa* els actes d'amor que realitza sense, aparentment, proposar-s'ho.

6. La responsabilitat

«La llibertat fa l'home *responsable* dels seus actes en la mesura que són voluntaris» (*Catecisme* 1734).

L'exercici de la llibertat implica sempre una responsabilitat davant Déu: en qualsevol acte lliure d'alguna manera acceptem o rebutgem la voluntat de Déu. «El progrés en la virtut, el coneixement del bé i l'ascesi augmenten el domini de la voluntat sobre els seus actes» (*Catecisme* 1734).

«La *imputabilitat* i la responsabilitat d'una acció poden ser disminuïdes i fins i tot suprimides per la ignorància, la inadvertència, la violència, la por, els hàbits, les afeccions immoderades i altres

factors psíquics o socials» (*Catecisme* 1735).

7. El mèrit

«La paraula “mèrit” designa, en general, la *paga deguda* per una comunitat o una societat a l’acció d’un dels seus membres valorada com un benefici o un dany, digne de recompensa o de càstig. El mèrit té origen en la virtut de la justícia, segons el principi de la igualtat que la regeix» (*Catecisme* 2006).[14]

L’home no té, per si mateix, mèrit davant Déu per les seves obres bones (cf. *Catecisme* 2007). No obstant això, «l’adopció filial ens fa participar de la naturalesa divina per la gràcia, i així ens confereix, segons la justícia gratuïta de Déu, un *veritable mèrit*. Es tracta d’un dret en virtut de la gràcia, el ple dret de l’amor i ens fa “cohereus” del Crist i dignes d’obtenir l’“herència promesa de la vida eterna”[15]» (*Catecisme* 2009).

«El mèrit de l'home davant Déu en la vida cristiana ve del fet que *Déu ha determinat lliurement d'associar l'home a l'obra de la seva gràcia*» (Catecisme 2008).[16]

Francisco Díaz

Bibliografia bàsica

Catecisme de l'Església catòlica
1749-1761.

Joan Pau II, enc. *Veritatis splendor*, 6-VIII-1993, 71-83.

Lectures recomanades

Sant Josepmaria, homilia «El respecte cristià a la persona i a la seva llibertat», a *És Crist que passa* 67-72.

[1] Joan Pau II, enc. *Veritatis splendor*, 6-VIII-1993, 72. «La pregunta inicial del diàleg del jove

amb Jesús —“Mestre, quina cosa bona haig de fer per a obtenir la vida eterna?” (Mt 19,16)— evidencia immediatament el vincle essencial entre el valor moral d’un acte i el fi últim de l’home [...]. La resposta de Jesús, que remet als manaments, manifesta també que el camí cap al fi està marcat pel respecte a les lleis divines, les quals tutel·len el bé humà. Només l’acte que és conforme al bé pot ser el camí que condueix a la vida» (*loc. cit.*).

[2] Joan Pau II, enc. *Veritatis splendor* 78. Cf. *Catecisme* 1751. Per saber quin és l’objecte moral d’un acte, «cal situar-se en la perspectiva de la persona que actua. En efecte, l’objecte de l’acte de la voluntat és un comportament escollit lliurement. I en la mesura que és conforme a l’ordre de la raó, és causa de la bondat de la voluntat [...]. Així doncs, no es pot prendre com a objecte d’un determinat acte moral un procés o

un esdeveniment d'ordre físic només, que es valora en la mesura que origina un determinat estat de coses en el món extern» (*loc. cit.*). No s'ha de confondre l'«objecte físic» amb l'«objecte moral» de l'acció (una mateixa acció física pot ser objecte d'actes morals diversos; per exemple, tallar amb un bisturí pot ser una operació quirúrgica o pot ser un homicidi).

[3] «La moralitat de l'acte humà depèn sobretot i fonamentalment de l'objecte escollit racionalment per la voluntat deliberada» (Joan Pau II, enc. *Veritatis splendor* 78).

[4] Cf. *ibid.* 78 i 79.

[5] *Ibid.* 80; cf. *Catecisme* 1756. El Concili II del Vaticà n'assenyala diversos exemples: *els atemptats contra la vida humana*, com «els homicidis de qualsevol mena, els genocidis, els avortaments, l'eutanàsia i el mateix suïcidi

voluntari»; *els atemptats contra la integritat de la persona humana*, com «les mutilacions, les tortures corporals o mentals, fins i tot els intents de coacció psicològica»; *les ofenses a la dignitat humana*, com «les condicions inhumanes d'habitatge, els empresonaments arbitraris, les deportacions, l'esclavitud, la prostitució, el tràfic de blanques i de joves; també les condicions laborals ignominioses, en què els treballadors són tractats com a mers instruments de lucre, i no pas com a persones lliures i responsables. Totes aquestes coses i altres de semblants són certament mals que alhora enlletgeixen la civilització humana, deshonren més els qui les practiquen que els qui pateixen la injustícia i són summament contràries a l'honor del Creador» (Concili II del Vaticà, const. *Gaudium et spes* 27).

Pau VI, referint-se a les pràctiques contraceptives, va ensenyar que mai no és lícit «fer objecte d'un acte positiu de la voluntat el que és intrínsecament desordenat i, per això mateix, indigne de la persona humana, encara que amb això es volgués salvaguardar o promoure el bé individual, familiar o social» (Pau VI, enc. *Humanae vitae*, 25-VII-1968, 14).

[6] Aquestes teories no afirmen que «es pot fer un mal per obtenir un bé», sinó que no es pot dir que hi hagi comportaments que són sempre dolents, perquè depèn en cada cas de la «proporció» entre els béns i els mals, o de les «conseqüències» (cf. Joan Pau II, enc. *Veritatis splendor* 75).

Per exemple, un proporcionalista no sostindria que «es pot fer una estafa per un fi bo», sinó que examinaria si el que es fa és una estafa o no ho és

(si el que «s'ha escollit objectivament» és una estafa o no) tenint en compte totes les circumstàncies i la intenció.

Finalment podria dir que no és una estafa el que en realitat sí que ho és, i podria justificar aquesta acció (o qualsevol altra).

[7] L'objecte moral es refereix a *allò que* la voluntat vol amb l'acte concret (per exemple, matar una persona o donar una almoïna), mentre que la intenció es refereix a *per què* ho vol (per exemple, per cobrar una herència, per quedar bé davant els altres o per ajudar un pobre).

[8] Joan Pau II, enc. *Veritatis splendor* 78.

[9] Per exemple, un servei que es fa a algú pretén ajudar el proïsme, però pot estar inspirat alhora per l'amor de Déu com a fi últim de totes les nostres accions o es pot fer per

interès propi o per satisfer la vanitat (cf. *Catecisme* 1752).

[10] «Sovint passa que l'home actua amb bona intenció, però sense profit espiritual perquè li falta la bona voluntat. Per exemple, qui roba per ajudar els pobres: en aquest cas, tot i que la intenció és bona, falta la rectitud de la voluntat perquè les obres són dolentes. En conclusió, la bona intenció no autoritza a fer cap obra dolenta. “Altres m’acusen d’ensenyar: Fem el mal perquè se’n segueixi el bé! Els qui em calumnien així, mereixen de ser condemnats” (Rm 3,8)» (sant Tomàs d’Aquino, *In duo praecepta caritatis: Opuscula theologica* II.1168).

[11] És a dir, perquè un acte lliure s’ordini al veritable fi últim, es requereix:

a) que sigui, en si mateix, ordenable al fi: és la bondat objectiva, o per l’*objecte*, de l’acte moral;

b) que sigui ordenable al fi en les *circumstàncies* de lloc, temps, etc., en què es realitza;

c) que la voluntat del subjecte efectivament l'ordeni al veritable fi últim: és la bondat subjectiva, o per la *intenció*.

[12] «Per exemple, un accident que prové de la ignorància del codi de circulació» (*Catecisme* 1736). En ignorar —s'entén que voluntàriament, culpablement— les normes elementals del codi de circulació, es pot dir que es volen de manera indirecta les conseqüències d'aquesta ignorància.

[13] Per exemple, el qui pren una pastilla per guarir-se el refredat sabent que li farà venir una mica de son, el que vol directament és guarir el refredat, i indirectament la son. Pròpiament parlant, els efectes indirectes d'una acció no es «volen», sinó que es toleren o permeten en la

mesura que estan inevitablement units al que es necessita fer.

[14] La *culpa* és, en conseqüència, la responsabilitat que prenem davant Déu quan pequem i ens fem mereixedors de càstig.

[15] Concili de Trento: DS 1546.

[16] Quan el cristià obra bé, «el que és primordial és l'acció paternal de Déu, en tant que l'impulsa, i el que és secundari és l'acció lliure de l'home, en tant que hi col·labora, de manera que els mèrits de les obres bones han d'atribuir-se a la gràcia de Déu en primer lloc, i al fidel cristià tot seguit» (*loc. cit.*).